

บทที่ 7

สรุป และข้อเสนอแนะ

การวิจัย เรื่อง การจัดการความรู้เพื่อพัฒนาการออกแบบผลิตภัณฑ์ และวิเคราะห์ศักยภาพธุรกิจชุมชน ตำบลแม่โป่ง ตำบลสันปูเลย อำเภอค้อยสะเกิด จังหวัดเชียงใหม่ จากข้อมูลที่ได้ศึกษาพบว่าการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพที่ดี มีจุดเด่น และสามารถเพิ่มมูลค่าสินค้าให้เป็นที่ยอมรับ และเป็นที่ต้องการของท้องตลาดจำเป็นจะต้องมีการศึกษาให้ความรู้ เพื่อเป็นแนวทางสู่ความสำเร็จของการใช้แนวคิด หรือก็คือการสร้างคุณภาพให้เกิดขึ้นกับกลุ่ม การพัฒนาและการให้ความสำคัญต่อการสร้างศักยภาพในทุกๆ ด้านที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้วิจัยพอจะสรุปถึงแนวทางที่จะนำไปสู่การพัฒนาดังต่อไปนี้

1. ความต้องการชุมชน เกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และศักยภาพชุมชน

จากการศึกษาวิจัย ในด้านความต้องการเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และศักยภาพชุมชน ผู้วิจัยสรุปและแบ่งประเภทผู้ประกอบการเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีการปฏิบัติงานแบบการรวมกลุ่มภายในชุมชน และกลุ่มที่มีการปฏิบัติงานแบบผู้ประกอบการรายเดียว ทั้ง 2 ประเภทนี้ มีวิธีการในการทำงานที่แตกต่างกันเล็กน้อย

1.1 กลุ่มที่มีการปฏิบัติงานแบบการรวมกลุ่มภายในชุมชน

ส่วนใหญ่มีการทำงานแบบอุตสาหกรรมขนาดเล็ก โดยทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ ลักษณะเป็นการทำงานร่วมกันเป็นครอบครัวใหญ่ ไม่มีการแบ่งแยกความถนัด มีการเรียนรู้ และจดจำได้ด้วยตนเอง ในขั้นตอนการทำงานส่วนใหญ่จะเป็นแบบทำเองทุกขั้นตอน

1.2 กลุ่มที่มีการปฏิบัติงานแบบผู้ประกอบการรายเดียว

ส่วนใหญ่จะมีการทำงานแบบอุตสาหกรรมขนาดเล็ก จนถึงขนาดปานกลาง หรือการทำเป็นอุตสาหกรรมเชิงครัวเรือนเล็กๆ เท่านั้น โดยจะมีการทำงานร่วมกันแบบคนในครอบครัว หรือเป็นหมู่คณะเช่นเดียวกับการรวมกลุ่มภายในชุมชน แต่ลักษณะการทำงานจะมีการแบ่งแยกตามความถนัด มีการฝึกอบรมและเรียนรู้การทำงาน ในขั้นตอนการทำงานส่วนใหญ่จะเป็นแบบแบ่งหน้าที่ตามความถนัด

ซึ่งสองกลุ่มนี้มีศักยภาพที่ต่างกัน โดยกลุ่มที่มีการปฏิบัติงานแบบการรวมกลุ่มภายในชุมชนมีศักยภาพในการทำงานน้อยกว่า เพราะไม่มีการแบ่งแยกตามความถนัดทำให้งานที่ได้

ออกมาไม่มีคุณภาพ เนื่องด้วยขาดความชำนาญในการทำงาน การผลิตไม่ทันต่อความต้องการของลูกค้า เพราะในขั้นตอนการทำงานส่วนใหญ่จะเป็นแบบทำเองทุกขั้นตอน แต่ในทางกลับกันกลุ่มที่มีการปฏิบัติงานแบบผู้ประกอบการรายเดียว จะมีศักยภาพภาพในการทำงานมากกว่า เพราะในการทำงานมีการแบ่งแยกตามความถนัด มีการฝึกอบรม หรือเรียนรู้งานก่อนลงมือทำงาน จึงมีความชำนาญมากกว่า ในด้านแบ่งสายบังคับบัญชา ส่วนใหญ่จะแบ่งออกอย่างชัดเจน ลดความซ้ำซ้อนในการปฏิบัติงานให้สามารถคล่องตัวมากขึ้น

จากการจัดเวทีการเรียนรู้ ผู้วิจัยยังพบว่า ผู้ประกอบการมีความคาดหวัง ความต้องการที่จะพัฒนาผลิตภัณฑ์ รวมถึงศักยภาพของผลิตภัณฑ์ของตนเอง โดยคาดว่าจะได้รับการช่วยเหลือ รวมถึงข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่ยอมรับแก่บุคคลทั่วไปในทุกด้าน สิ่งนี้เองจัดเป็นข้อดีในการช่วยเหลือกลุ่มธุรกิจชุมชนให้ได้รับการพัฒนา เพราะกลุ่มธุรกิจชุมชนเหล่านี้มีแรงกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ ที่จะผลักดันให้ผลิตภัณฑ์ของตนเป็นที่ยอมรับ

ขณะเดียวกันผู้วิจัยพบว่า มีผู้ประกอบการเพียงบางกลุ่มเท่านั้นที่ต้องการจะพัฒนาผลิตภัณฑ์ แต่กลับไม่มีความคาดหวังในด้านศักยภาพอื่น ๆ หรือแรงกระตุ้นเพื่อให้สินค้าเป็นยอมรับแต่อย่างใด ซึ่งผู้ประกอบการเหล่านี้มีข้อสังเกตที่สามารถพบได้ คือ มีการจัดตั้งกลุ่ม หรือรวมกลุ่มกันน้อย สินค้าไม่มีคุณภาพ ขาดการรับรอง หรือผลักดันให้เข้ารับการตรวจสอบคุณภาพ และขาดความชำนาญ สมาชิกมีอายุมาก และการสั่นตลาดของสินค้าเป็นต้น หลายสาเหตุที่เป็นปัจจัยที่ทำให้ขาดแรงกระตุ้นในการเรียนรู้ที่จะผลักดันให้ผลิตภัณฑ์ของตนเป็นที่ยอมรับ

2. รูปแบบผลิตภัณฑ์ในด้านแนวความคิด กลวิธีการออกแบบ ขั้นตอนการผลิต ภูมิปัญญาชาวบ้าน ทักษะคติ สภาพแวดล้อม และต้นทุนทางธรรมชาติที่ส่งผลกระทบต่อรูปแบบผลิตภัณฑ์

จากการศึกษาวิจัยในด้านรูปแบบ ตามแนวคิด ขั้นตอนการผลิต ภูมิปัญญาชาวบ้าน ทักษะคติ สภาพแวดล้อม ต้นทุนทางธรรมชาติ นั้นส่งผลกระทบต่อรูปแบบของผลิตภัณฑ์นั้นว่าเป็นอย่างไร ผู้วิจัยได้ศึกษาสรุปออกมา ดังนี้

จากการลงสำรวจพื้นที่ เพื่อเก็บข้อมูลโดยการสอบถาม และจากแบบสอบถาม พบว่าผู้ประกอบการส่วนใหญ่เป็นผู้ที่อยู่ในพื้นที่ดั้งเดิมตั้งแต่ต้น หรืออาศัยในเขตพื้นที่ปัจจุบันตั้งแต่เกิด ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพเกษตรกรเป็นหลัก และเมื่อผ่านฤดูทำนาทำไร่แล้วจึงเริ่มทำอาชีพเสริม ซึ่งอาชีพเสริมนี้ จะขึ้นอยู่กับภูมิปัญญาในท้องถิ่น สภาพแวดล้อมใกล้ตัว หรือ ต้นทุนทางธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่น ผู้ประกอบการบางกลุ่มนำผลผลิตทางการเกษตรที่ล้นตลาดบ้าง หรือจัดจำหน่ายไม่หมดมาแปรรูป ให้สามารถจัดจำหน่ายต่อได้อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งการแปรรูปผลิตภัณฑ์นี้อาจเรียกได้ว่า

เป็นการถนอมอาหาร เป็นกรรมวิธีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ทำให้สามารถสรุปได้ว่า ผู้ประกอบการมีความรู้ และความเข้าใจ ในการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ได้เป็นอย่างดี

สำหรับรูปแบบของผลิตภัณฑ์นั้น ก่อนข้างได้รับผลกระทบจากภูมิปัญญาในท้องถิ่นเดิม สภาพแวดล้อม รวมถึงต้นทุนทางธรรมชาติที่มีอยู่เดิมค่อนข้างมาก ตัวอย่างผู้ประกอบการ ผลิตภัณฑ์กล้วยตาก มะเขือเทศ และถั่วลิสงที่แปรรูปของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเชิงค้อย ผลิตภัณฑ์สมุนไพร และชาพร้อมดื่ม ของกลุ่มการแปรรูปสมุนไพรไทย ผลิตภัณฑ์ลำไยอบแห้งเนื้อสีทอง และหมวยอ ของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านสันปูเลย และผลิตภัณฑ์น้ำพริกเผา น้ำพริกตาแดง แคบหมู และแหนมหมูของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านสันต้นดู่ เป็นต้น ผลิตภัณฑ์เหล่านี้มีการพัฒนาแล้วในระดับหนึ่ง แต่ยังยึดติดกับทัศนคติดั้งเดิมอยู่ค่อนข้างมาก ยังขาดการประยุกต์ และดึงเอา จุดเด่น หรือลักษณะเฉพาะในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ แต่หากได้รับความรู้ด้านการออกแบบ เพิ่มขึ้น เพื่อให้เกิดการประยุกต์ใช้มากขึ้น ก็สามารถพัฒนาจนเป็นผลิตภัณฑ์ที่ดีได้ซึ่งผู้ประกอบการ บางส่วนเริ่มเรียนรู้ และมีการประยุกต์ใช้โดยคิดนำเอาวัสดุ หรือวัตถุดิบมาใช้สอยรวม หรือนำสิ่ง ที่มีอยู่เดิมมาพัฒนาให้เกิดมูลค่าเพิ่ม ยกตัวอย่างเช่น ผลิตภัณฑ์จากผ้าทอของกลุ่มทอผ้าสันปูเลย ที่มีการนำผ้าทอมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ผ้าทอลายขัดพื้นฐานที่ใช้สำหรับ ตกแต่งชายผ้าถุง ทำเป็นเครื่องประดับ ผ้าถุง หรือผ้าถุง ผ้าขาวม้า และผ้าคลุมไหล่ เป็นต้น จัดได้ว่า ตัวอย่างนี้ไม่ยึดติดกับรูปแบบเดิม ๆ เพียงแต่นำความเป็นเอกลักษณ์ที่มีอยู่มาใช้ หรือประยุกต์ เพื่อให้เกิดเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ ที่มีเสน่ห์ และสามารถคงความเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมไว้ได้

3. การจัดการความรู้ด้านการออกแบบ และพัฒนาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ของชุมชน โดยผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบ

จากการศึกษาวิจัยในด้านรูปแบบ ตามแนวคิด ขั้นตอนการผลิต ภูมิปัญญาชาวบ้าน ทัศนคติ สภาพแวดล้อม ต้นทุนทางธรรมชาติ ทำให้ทราบถึงปัญหาทัศนคติดั้งเดิมที่มีอยู่ ทำให้ไม่สามารถ นำมาใช้พัฒนาร่วมกับการออกแบบเชิงสร้างสรรค์ และอนุรักษ์วัฒนธรรมได้ ผู้วิจัยจึงได้จัดเวที ให้ความรู้เพื่อความเข้าใจ ฝึกอบรมพัฒนางานด้านต่าง ๆ โดยมีรายละเอียดกิจกรรมดังนี้

3.1 การจัดเวทีการเรียนรู้ครั้งที่ 1 การประชุมทีมวิจัยเพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจร่วมกัน ในการดำเนินงานวิจัยระหว่างผู้วิจัย ผู้นำท้องถิ่น นักวิจัยท้องถิ่น และนักศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างความเข้าใจในเรื่องโครงการวิจัยระหว่างผู้วิจัย ผู้นำท้องถิ่น นักวิจัยท้องถิ่น และนักศึกษา เพื่อหาผู้ช่วยนักวิจัย หรือนักวิจัยในชุมชน รวมถึงกลุ่มอาชีพที่ต้องการเข้าร่วมโครงการ ซึ่งผู้วิจัย

พบว่า ก่อนการเปิดเวทีผู้ร่วมโครงการได้มีความเข้าใจโครงการในระดับหนึ่ง และเมื่อเปิดเวทีแล้วผู้ร่วมโครงการ มีความเข้าใจร่วมกันมากขึ้น พร้อมทั้งคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง 7 กลุ่มผลิตภัณฑ์ ดังนี้

- 3.1.1 ผลิตภัณฑ์น้ำพริกเผาเห็ดหอม ของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านตลาดขี้เหล็ก
- 3.1.2 ผลิตภัณฑ์กล้วยตาก มะเขือเทศ ถั่วคั่วทรายแปรรูป กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเชิงคอย
- 3.1.3 ผลิตภัณฑ์สมุนไพรชง และชาพร้อมดื่ม ของกลุ่มการแปรรูปสมุนไพรไทย
- 3.1.4 ผลิตภัณฑ์ลำไยอบแห้งเนื้อสีทอง และหมุยอ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านสันปูเลย
- 3.1.5 ผลิตภัณฑ์น้ำพริกเผา น้ำพริกตาแดง แคบหมู และแหนมหมู ของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านสันคันทู
- 3.1.6 ผลิตภัณฑ์ไม้แกะสลัก ของกลุ่มหัตถกรรมแกะสลักบ้านยางทอง
- 3.1.7 ผลิตภัณฑ์จากผ้าทอ ของกลุ่มทอผ้าสันปูเลย

3.2 การจัดเวทีการเรียนรู้ครั้งที่ 2 เพื่อร่วมกันจัดทำโครงการ โดยจากการนำองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงานมาวิเคราะห์ และหาทางพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เข้าร่วมโครงการสามารถนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงาน ไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการกลุ่มให้ผลิตภัณฑ์สามารถตอบสนองความต้องการของตลาด และได้มาตรฐาน ซึ่งผู้วิจัยพบว่ากลุ่มผู้ประกอบการให้ความสนใจถึงความจำเป็นไปของผลิตภัณฑ์ที่ได้ไปศึกษาดูงานค่อนข้างมาก และมีความต้องการที่จะพัฒนาเพิ่มมากขึ้น

3.3 การจัดเวทีการเรียนรู้ครั้งที่ 3 วิเคราะห์ถึงผลสำเร็จของผลิตภัณฑ์ ที่ได้รับการพัฒนา ปัญหา และอุปสรรคการปฏิบัติงาน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ถึงผลสำเร็จของผลิตภัณฑ์ ที่ได้รับการพัฒนา ปัญหา และอุปสรรคการปฏิบัติงาน ผู้วิจัยพบว่ากลุ่มผู้ประกอบการเริ่มมองเห็นถึงแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ปัญหา และอุปสรรค มีเพียงผู้ประกอบการบางส่วนที่ไม่เข้าใจตามเนื้อหาไม่ทัน และไม่เข้าใจผลการวิเคราะห์ที่ได้

3.4 การจัดเวทีการเรียนรู้ครั้งที่ 4 ประเมินสรุปผลการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เพื่อหาแนวทางในการแก้ไข พัฒนาคุณภาพ และการจัดจำหน่ายเพื่อดึงดูดลูกค้า โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความรู้ และความเข้าใจในกลวิธีตกแต่งหน้าร้าน วิถีชุมชนให้ลูกค้าเข้ามาในร้านและสร้างความประทับใจให้กับลูกค้าในการตกลงใจเลือกซื้อสินค้า ซึ่งผู้วิจัยพบว่า มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความรู้ และความคิดเห็นระหว่างกันเพิ่มมากขึ้น พร้อมทั้งหาแนวทางในการทำงานร่วมกัน

4. การจัดการความรู้เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพการจัดการ การตลาด การผลิต การดำเนินงาน ด้านธุรกิจชุมชน

จากการศึกษาวิจัย เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพด้านการจัดการ การตลาด การผลิต การดำเนินงาน ด้านธุรกิจชุมชนจากผลลงสำรวจในพื้นที่ในการเก็บข้อมูล โดยการสอบถาม และจากแบบสอบถาม ผู้วิจัยพบว่า

4.1 กลุ่มผู้ประกอบการมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการดำเนินงานตามโครงการ การจัดการความรู้เพื่อพัฒนาการออกแบบผลิตภัณฑ์ และวิเคราะห์ศักยภาพธุรกิจชุมชน กรณีศึกษา ตำบลแม่โป่ง ตำบลสันปูเลย อำเภอคอยสะเกิด จังหวัดเชียงใหม่ในระดับปานกลาง โดยได้รับการชี้แจงจากเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบ และจากการจัดเวทีประชุมที่ผู้ประกอบการได้เข้าไปมีส่วนร่วม ในการดำเนินงาน

4.2 ผู้ประกอบการต่างให้ความสนใจเป็นอย่างมาก เนื่องจากในระหว่างการการจัดเวที ประชุมผู้ประกอบการต่างมีคำถาม พร้อมทั้งแสดงความคิดเห็น ตลอดเวลาในการดำเนินงาน โดยเปิดโอกาสให้ผู้ประกอบการมีส่วนร่วม

4.3 ผู้ประกอบการมีการตัดสินใจด้านการพัฒนาศักยภาพการจัดการการตลาด การผลิต และการดำเนินงานด้านธุรกิจชุมชนมากขึ้นว่าควรเป็นไปในรูปแบบใด ในแต่ละด้านมีความสำคัญ อย่างไรต่อการดำเนินธุรกิจ รวมถึงองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้การพัฒนาศักยภาพอย่างเป็นระบบ

4.4 จากการดำเนินงานตามโครงการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาการออกแบบผลิตภัณฑ์ และวิเคราะห์ศักยภาพธุรกิจชุมชนกรณีศึกษาตำบลแม่โป่ง ตำบลสันปูเลย อำเภอคอยสะเกิด จังหวัดเชียงใหม่พบว่าสามารถตอบสนองความต้องการที่จะแก้ไขปัญหาได้เพียงระดับหนึ่งเท่านั้น ซึ่งการจะพัฒนาศักยภาพกลุ่มธุรกิจชุมชนได้นั้น จะต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย โดยช่วยกัน ลงมือ และตัดสินใจในการพัฒนาศักยภาพพร้อมทั้งดำเนินการตามโครงการ

4.5 ผู้ประกอบการมีความต้องการให้รัฐสนับสนุนด้านการตลาด และการจัดหาแหล่ง จำหน่ายสินค้า เพื่อที่ว่าหากผู้ประกอบการผลิตสินค้าออกมาแล้วจะมีแหล่งรองรับที่แน่นอน

4.6 สนับสนุนการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างช่องทางการตลาด และให้ความรู้แก่ผู้บริโภค สินค้า นำเสนอจุดเด่น หรือเอกลักษณ์ให้เป็นรู้จัก

4.7 ผู้ประกอบการมีความต้องการที่จะให้รัฐจัดสรรงบประมาณเพิ่มขึ้น และจัดสรร บุคลากรที่มีความรู้ มีความชำนาญเพื่อช่วยเหลือ และอบรมให้ความรู้ในด้านต่าง ๆ ให้เพียงพอ ต่อความต้องการ

5. การจัดการความรู้ โดยการกำหนดจุดเน้นที่ยึดหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อพัฒนาชีวิตและเศรษฐกิจชุมชนให้ยั่งยืน

ผลจากการจัดการความรู้โดยการประยุกต์หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับกับเศรษฐกิจภาคอุตสาหกรรม (อภิชัย พันธเสน, 2545) สรุปได้คือ

5.1 กลุ่มธุรกิจชุมชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้จากการดำเนินชีวิตหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการประกอบธุรกิจของตนเองได้ และสามารถคิดค้นเทคโนโลยีชาวบ้าน หรือสิ่งประดิษฐ์คิดค้นในราคาประหยัดมาใช้ในการกระบวนการผลิตของตนได้เป็นอย่างดี

5.2 กลุ่มธุรกิจชุมชนนำแนวทางความพอเพียงมาใช้ในการจัดการธุรกิจของตน โดยการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และวัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ในการผลิต อีกทั้งยังคำนึงถึงการใช่วัตถุดิบอย่างประหยัด และรู้คุณค่า

5.3 กลุ่มธุรกิจชุมชนการจ้างงานอย่างประหยัด โดยการใช้แรงงานที่มีอยู่ในท้องถิ่น เพื่อเป็นการลดค่าใช้จ่ายของกลุ่ม อีกทั้งยังเป็นการกระจายรายได้ให้แก่คนในชุมชนได้อีกทาง

5.4 กลุ่มธุรกิจชุมชนยึดหลักความมีเหตุผลเพื่อนำมาใช้ในการประกอบธุรกิจ โดยคำนึงถึงการบริหารจัดการที่เหมาะสมกับสภาพของตนเอง อีกทั้งมีการลดภาระหนี้สินเดิมของตนเองให้หมดและไม่ก่อหนี้สินใหม่เพิ่มขึ้นมา

5.5 กลุ่มธุรกิจชุมชนมีความตระหนักในคุณธรรม และความซื่อสัตย์ การไม่เอาเปรียบต่อผู้บริโภค โดยการผลิตสินค้าที่มีคุณภาพและให้ตรงกับความต้องการของลูกค้าอย่างแท้จริง อีกทั้งยังมีความยุติธรรมต่อแรงงาน หรือลูกจ้าง และผู้จำหน่ายวัตถุดิบในท้องถิ่นอีกด้วย

5.6 กลุ่มธุรกิจชุมชนสามารถประกอบธุรกิจที่สร้างความมั่นใจ ไม่โดนโกง และไม่ค้ากำไรเกินควร โดยมีการคำนึงถึงการค้าในระยะยาวเป็นหลักด้วยการประกอบอาชีพอย่างสุจริต

5.7 กลุ่มธุรกิจชุมชนเล็งเห็นความสำคัญของการมีภูมิคุ้มกัน โดยส่งเสริมให้สมาชิกในกลุ่มหรือแรงงานมีอาชีพเสริม เพื่อเป็นการสร้างรายได้ช่องทางให้แก่สมาชิกกลุ่ม เพื่อการเตรียมตัวให้พร้อมับสถานการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนภาวะเศรษฐกิจที่จะเกิดขึ้น

6. ข้อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหา มีดังนี้

การวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีการสร้างความเข้าใจเบื้องต้นด้วยการร่วมคิดร่วมปฏิบัติงาน โดยคณะผู้วิจัย ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบร่วมกับกลุ่มเป้าหมาย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และภาคีต่าง ๆ มีการเรียนรู้จากที่ได้ปฏิบัติร่วมกันทำให้คณะผู้วิจัยได้องค์ความรู้ และข้อมูลต่าง ๆ ที่สำเร็จตามแนวทางในการศึกษาที่ตั้งไว้มาประมวลผลเพื่อร่วมสรุปหาแนวทางพัฒนาศักยภาพร่วมกันในทุกฝ่าย โดยมีรายละเอียดดังนี้

6.1 เจริญนโยบาย ในเชิงนโยบาย เน้นการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจที่เป็นผลจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำในปัจจุบัน ผลักดันให้ประชาชนได้เข้าถึงบริการของรัฐ ให้ได้รับความช่วยเหลือตามนโยบายที่รัฐบาลได้ตั้งไว้ให้สามารถลดความเหลื่อมล้ำระหว่างคนรวย และคนจน

6.1.1 รัฐบาลควรสนับสนุนในด้านเงินทุนแก่กลุ่มธุรกิจชุมชน แผนงานการดำเนินงาน จัดสรรงบประมาณให้ทั่วถึง

6.1.2 รัฐบาลควรสนับสนุนในด้านการจัดตั้งกลุ่ม เพื่อเพิ่มศักยภาพให้แก่กลุ่มธุรกิจชุมชนที่มีอยู่เดิม

6.1.3 รัฐบาลควรสนับสนุนให้มีการจัดประชุมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ให้มีความเข้าใจตรงกันทางด้านการดำเนินงานของโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

6.2 เจริญปฏิบัติ ในเชิงปฏิบัติ เน้นการจอบรมความรู้แก่ชาวบ้านให้สามารถคิด และแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง

6.2.1 การสนับสนุนให้มีการอบรมด้านการตลาด โดยจัดหาแหล่งจัดจำหน่ายสินค้า ให้แก่กลุ่มธุรกิจชุมชน และประชาสัมพันธ์ส่งเสริมสินค้าในท้องถิ่น

6.2.2 การสนับสนุนให้มีการอบรมให้ความรู้ เพิ่มความชำนาญการ ในการผลิตสินค้า ให้มีคุณภาพได้มาตรฐานตรงตามความต้องการของตลาด

6.2.3 การสนับสนุนให้มีการอบรมให้ความรู้แก่กลุ่มธุรกิจชุมชน ให้เห็นคุณค่า และความสำคัญของการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม มีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกัน สร้างความเข้มแข็ง เพื่อการวางแผนการผลิตและการจัดจำหน่าย เป็นการลดระยะเวลาในการผลิต ค่าใช้จ่ายในการผลิต และการดำเนินการ

6.2.4 การสนับสนุนให้กลุ่มธุรกิจชุมชน กลุ่มต่าง ๆ จัดตั้งกองทุนในการดำเนินงาน ในโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์โดยตรง เป็นการป้องกัน งบประมาณ และเงินหมุนเวียน ที่ได้รับเสียเปล่า

6.2.5 การสนับสนุนให้กลุ่มธุรกิจชุมชนกลุ่มต่าง ๆ มีการทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายทุกวัน เพื่อให้ทราบถึงสัดส่วนในการลงทุน และกำไรได้อย่างถูกต้อง

7. ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

7.1 ควรมีการศึกษาถึงบทบาทและโครงสร้างขององค์กร เพื่อให้ง่ายต่อการประสานงาน หรือทำให้ง่ายต่อการขับเคลื่อนกระบวนการให้ด้านต่าง ๆ ลดขั้นตอนการทำงานที่ไม่เกิดประโยชน์

7.2 ควรมีการกำหนดให้ทุกตำบลดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยเน้นกระบวนการปฏิบัติจริงทุกขั้นตอน ต้อง ไม่บีบบังคับด้านเวลา เพื่อให้ทุกพื้นที่ ที่ดำเนินโครงการ

ให้สำเร็จตามเงื่อนไขเวลาเดียวกัน ไม่ใช่ทำตามคำสั่งจากเบื้องบนที่ทำโครงการให้เสร็จตามเงื่อนไขเวลาของการใช้งบประมาณของรัฐ

7.3 ควรมีการศึกษาความต้องการของตลาดทั้งต่างประเทศและในประเทศที่มีต่อผลิตภัณฑ์แต่ละประเภท เพื่อศึกษาให้ตรงจุด ตามความต้องการของผู้บริโภคสินค้า และบริการ

7.4 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องวัสดุทดแทนให้มากขึ้นให้สามารถทดแทนวัสดุที่มีอยู่ในปัจจุบันที่มีเหลือน้อย หรือมีราคาแพง เป็นการลดต้นทุนในการผลิต

7.5 ควรมีการศึกษาด้านการประเมินผล และการติดตามผลของกลุ่มธุรกิจชุมชนที่อยู่ภายใต้การดำเนินงานของโครงการนั้น ๆ

